

ÚJ KÖNYVEK

Közgazdászok, elméletek és történetek a huszadik századból

Bekker Zsuzsa (szerk.): *Közgazdasági Nobel-díjasok 1969–2004*

KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2005. 928 oldal

Köztudott, hogy a tudományos gondolatok piaca sem mentes az információs aszimmetriától, és abban sincs semmi új, hogy e tudás megszerzése különösen költséges. Talán ezért fontosak a díjak, és az összefoglaló, enciklopédikus művek. Az előbbieket a „rosszul informált fél” (a nagyközönség vagy más terület szakemberei) számára megmutatják, hogy kinek van jó minőségű áruja, ki az, akire érdemes figyelni. Az utóbbiak pedig azt a tudást gyűjtik egybe, amelyet egy kívülállónak nem is érné meg összegyűjteni. A *Bekker Zsuzsa* által szerkesztett, közgazdasági Nobel-díjasokról szóló kötet mindkét feladatnak eleget tesz, hiszen a legrangosabb tudományos elismeréssel díjazott közgazdászok eredményeit veszi számba. Arra vállalkozik ugyanis, hogy értő módon tolmácsolja azokat a tudományos eredményeket, amelyekért az 1969 és 2004 közötti negyvenöt évben a közgazdasági Nobel-émlékdíjakat kiosztották. A több mint kilencszáz oldalas könyvben a díj kiosztásának megfelelő időrendben követik egymást a Nobel-díjasok „arcélei”, amelyeket az adott szűkebb kutatási területen aktív, elismert kutatók-oktatók jegyeznek. A szerzők hozzáértéséről a magyar közgazdaság-tudomány berkeiben járatanabb olvasó is meggyőződhet, mert a kötet végén mind a 49 szerzőről talál egy-egy bekezdésnyi információt. Minden díjazott munkásságáról 15-20 oldalas ismertető olvashatunk, kiegészítve az adott tudós műveinek bibliográfiájával, és a munkásságát értékelő, vagy ahhoz valamilyen módon kapcsolódó könyvek, tanulmányok listájával.

„A közgazdasági Nobel-díjasok teljesítménytörténete egyfajta modern közgazdasági elmélettörténetet tár elénk” – fogalmazza meg a kötet egyik lehetséges olvasatát *Bekker Zsuzsa* bevezető tanulmányában (10. o.). Bár természetesen minden írás megáll a saját lábán, és a kötet lexikonszerűen is bármely szócikknél fellapozható, a tanulmányokat egymás után olvasva többet kapunk: a huszadik század közgazdasági gondolkodásának regényét egyéni fejlődésregényekben elmesélve. E regény és az egyéni fejlődésregények sem mentesek minden ellentmondástól; többek között ez teszi izgalmassá a kötetet.

Ebben az olvasatban a kötet áttekintésének egyik lehetséges gondolati szála az lehet, hogy több átfogó kérdést kiragadva megvizsgáljuk, hogy a világ e legeredetibb közgazdasági gondolkodói hogyan válaszoltak az egyes kérdésekre, és fejlesztették tovább a válaszokat. Mivel egy ilyen vastkos, és ennyi szerteágazó, eredeti gondolatot tartalmazó

könyvet reménytelen vállalkozás lenne egy néhány oldalas recenzióban áttekinteni, a következőkben egyetlen ilyen gondolati szárra koncentrálok. Azt fogom bemutatni, hogy a Nobel-díjasok eredményei hogyan reflektáltak a huszadik század egyik legmeghatározóbb jelenségére, az állami szerepvállalás volumenének és jellegének megváltozására. Ennek a jelenségnek gondolati alátámasztását keresve a kötetben, alapvetően három kérdésre adott választ kell megvizsgálunk: Hogyan működik a piac, mire képes a gazdaságpolitika és mire képes a gazdaságtudomány?¹

A láthatatlan kéz és az állam

Mióta *Adam Smith* megfogalmazta a piac láthatatlan kezéről szóló metaforáját, a piac működésének vizsgálata a közgazdászok állandó témájának számít. *Buchanan* [1992, 39. o.] szerint közgazdászok „didaktikai feladata” egyben az is, hogy a piac önszerveződésének elvét „valamennyire megértessék a nagyközönséggel”. Annak a mechanizmusnak a megértésére vonatkozó erőfeszítés, amely során a decentralizált módon cselekvő egyének anélkül működnek együtt, hogy ez szándékukban állna, e kötetben is végigvonul.

Csupán a kötet tanulmányait olvasva is nyilvánvaló, hogy milyen hatalmas jelentőséggel bír e tekintetben az általános egyensúlyelmélet, és annak *Arrow–Debreu*-féle modellje, amelyet tekinthetünk a *smith-i láthatatlan kéz* modern újrafogalmazásának is. (*Csekő Imre* *Debreu*-tanulmánya, 351. o.) Ugyanakkor *Kornai János Arrowról* szóló tanulmányában rámutat (105. o.), hogy e modell egyik legnagyobb erőnye éppen az, hogy segítségével egzakt módon meg tudjuk fogalmazni azokat a megszorításokat, amelyek mellett a decentralizált piaci mechanizmus optimális erőforrás-allokációhoz vezet. Sőt, *Arrow* éppen a piaci mechanizmus kudarcait hangsúlyozta az egészségüggyel kapcsolatban. Jó párat kell lapoznunk ahhoz, hogy eljussunk az *Arrow* szerzőtársáról, *Gerard Debreuről* szóló tanulmányhoz, hiszen ő csak 1983-ban, *Arrow* után tizenegy évvel kapta meg a díjat. Kettejük munkássága precízen, a legmodernebb matematikai eszközöket felhasználva fogalmazta meg az általános egyensúly és a két jóléti tétel teljesülésének feltételeit.

Az 1974-es díjazottak egyike, *Friedrich August von Hayek* valószínűleg nem értene egyet sem a piacnak ezzel a felfogásával, sem azzal, hogy *Arrow* és *Debreu* eredményei hűen tükrözik azt, amit *Adam Smith* a láthatatlan kéz metaforájával fejezett ki.² *Madarász Aladár* tanulmánya (151–168. o.) alapján tanúi lehetünk annak, hogy *Hayekot* a piaci szocializmus eszméjével folytatott vitában kikristályosodott meglátásai távolítják el egyre inkább a piac walrasi értelmezésétől. Ezek után *Hayek* – bár nem vetette el az általános egyensúly koncepcióját – sokkal inkább arra a *folyamatra* koncentrált, amely az egyensúly felé visz. (161–162. o.)

Azt, hogy a piac és a piaci racionális döntéshozatal logikájának alkalmazása, és legfőképpen az alkalmazási lehetőségek felismerése nem nyilvánvaló feladat, több Nobel-díj is bizonyítja. *Franco Modigliani* és *Merton H. Miller* (az 1985-ös, és az egyik 1990-es díjazott) tételeiket például a tökéletes verseny pénzügyi piacokra való akkurátus végiggondolása alapján vezették le. (*Mellár Tamás* tanulmánya, 391–405. o. és *Szomorjai Péter* tanulmánya, 491–504. o.) Az 1992-es díjazott, *Gary Becker* pedig egyenesen kutatási programmá avatta a racionális döntések logikájának „szokatlan” területekre való alkalmazását: megmutatta, hogy a diszkriminációtól a házasságon és a gyerekvállaláson

¹ Természetesen már csak terjedelmi okok miatt sem érinthetem az össze tanulmányt, és azért sem, mert nem minden díjazott szólt hozzá közvetlenül a fenti kérdésekhez, ami nem is csoda, hiszen a Nobel-díjasok egyben a legeredetibb új kérdések megfogalmazói is.

² Ahogy nem értenek egyet vele a *Hayek* gondolatait továbbfejlesztő szerzők sem. (*O'Driscoll – Rizzo*, 1985, 110–113. o.)

keresztül a bűnözésig minden társadalmi jelenség elemezhető úgy, *mintha* az a racionálisan döntést hozó egyének cselekvésének interakciójából lenne levezethető. (Szántó Zoltán tanulmánya, 541–554. o.).

Becker módszertani álláspontjával hallgatólagosan vitázva jutott el *Ronald H. Coase* (az 1992-es díjazott) azokra a felismerésekre, amelyek forradalmasították a piacról és az állam szerepéről vallott nézeteket is. *Beckerrel* ellentétben ugyanis a piaci logikát *Coase* nem a megismerés eszközének, hanem a tárgyának tekinti: arra volt kíváncsi, hogy hogyan működnek a piacok a valóságban. A válasz: költségesen. Ebből a tényből azonban *Coase* számára nem az állami szerepvállalás kívánatos volta következik, hanem annál sokkal több és kevesebb is egyben. Több, mert *Coase* alapvetően átformálta az állam és a piac viszonyáról alkotott képünket, és kevesebb, mert a közvetlen állami beavatkozás ellen érvel. Kevés olyan pillanat van a közgazdasági eszmetörténetben, amikor a chicagói közgazdászokat a piac hatékonyságáról kell meggyőzni. *Valentiny Pál* tanulmánya (523–537. o.) tanúskodik arról, hogy *Coase* részese volt az egyik ilyen pillanatnak, és ő volt a főszereplő: egy este alatt húsz chicagói tudóst (például *Stiglert* és *Friedmant*) győzött meg arról, hogy az externáliák kezelésének pigou-i megközelítése téves, és az állam részéről elegendő azt elvárni, hogy a tulajdonjogokat egyértelműen definiálja. *Coase* felismeréseinek intellektuális hatását nehéz lenne túlbecsülni: amellet, hogy több új diszciplínának adott indító lökést, forradalmasította például az intézmények gazdasági fejlődésben betöltött szerepének értelmezését. Mi sem illusztrálja ezt jobban, mint az a tény, hogy *Coase* után két évvel kapta meg a díjat *Douglass North* (*William Fogellel* megosztva), azért az elméleti és empirikus kutatásért, amelyet a gazdasági növekedés és az intézményi változás elemzésében végzett, nagyrészt *Coase* kutatásaiból kiindulva. (*Orbán Annamária* és *Szalai Zoltán* tanulmánya, 571–588. o.)

Az „információs társadalomra” vonatkozó közhelyek emlegetése nélkül is szembe-tűnő, hogy a kilencvenes évek Nobel-díjainak jelentős részét a piacok információközvetítő szerepének, vagy éppen e szerep kudarcainak elemzéséért ítelték oda. A „nem teljes információra” vonatkozó feltevéseket *Harsányi János* (az egyik 1994-es Nobel-díjas) tette kezelhetővé a játékelméleti modellek szintjén, ezzel új lökést adva az addig – közgazdasági alkalmazásait tekintve legalábbis – halódó diszciplínának. Tanulmányukban (591–603. o.) *Ambrus Attila* és *Eső Péter* kiemelik azt is, hogy a 2001-ben, az információs aszimmetria kutatásáért kitüntetett három kutató munkásságának előzményét a magyar Nobel-díjas eredményei jelentették.

Az információhiány, illetve az információs aszimmetria az alapproblémája az 1996-os díjazottak (*James A. Mirrlees* és *William Vickrey*) modelljeinek is, és mindketőjük esetében valamilyen állami akció hatékony megszervezése a kérdés. *Mirrlees* optimális adózásra vonatkozó elmélete (*Vincze János* tanulmánya, 653–662. o.), és *Vickrey* árverés-modellje (*Eső Péter* tanulmánya, 663–675. o.) is olyan ösztönzők megtervezését tűzi ki célul, amelyek a szereplők önszelekciójára építenek, arra „kényszerítve” őket, hogy maguk „fedjék fel” az információikat. Az állam által megtervezett ösztönzők szerepe tehát az, hogy a „tervező” társadalmi szempontból optimálisan használhassa fel a gazdaságban szétszórt információt anélkül, hogy tudnia kellene azt, amit csak a szereplők tudnak.

Az információs aszimmetria elemzéséért ítelték oda a 2001-es Nobel-díjakat is, három közgazdásznak, *George Akerlofnak*, *Michael Spence*-nek, és *Joseph Stiglitz*-nek, akiknek a munkásságát *Madarász Kristóf* és *Vincze János*, *Gömöri András* és *Farkas Beáta* tolmácsolásában ismerhetjük meg. (775–814. o.) E tanulmányokból is jól látható, hogy az aszimmetrikus információ közgazdaságtanának kifejlődése milyen mélyreható következményekkel járt szinte az ökonómia egészére nézve; nem utolsósorban olyan új

makroökonómiai irányzatoknak adott lökést, mint az új-keynesi vagy a behaviorista makroökonómia. Figyelemre méltó, hogy ez utóbbi irányzat többek között annak a *Daniel Kahnemann-nak* az eredményeire épít, aki a következő évben kapott Nobel-díjat (*Hámori Balázs és Komáromi György* tanulmánya, 817–835. o.). A díjon pedig azzal a *Vernon L. Smith-szel* osztozott, akit a piaci szabadságba vetett kísérletekkel alátámasztott hitében az újabb keynesi gondolatok éppen annyira tudnak megingatni, mint amennyire az „eredeti” keynesi elmélet ingatta meg ebben *Hayekot*, a piac működéséről alkotott meglátásaiban (de nem tudományos módszereiben) *Smithhez* nagyon hasonló felfogású gondolkodót (*Dankó Dávid és Szabó Katalin* tanulmánya, 837–854. o.).

A piac információtovábbító szerepének egyre hangsúlyosabbá válását tükrözik³ az 1997-es Nobel-díjasok eredményei is. *Robert C. Merton* és *Myron S. Scholes* ugyanis a derivatív termékek árazáseméletének kidolgozásáért kapták a díjat. *Medvegyev Péter* és *Szász János* tanulmányaikban (679–689 o. és 691–705. o.) többek között azt is megmutatják, hogy a pénzügyek elmélete az egyik legjobb példája annak, hogy a közgazdaságtan képes valós kérdésekre konkrét (gyakorlatba átvihető) válaszokat adni.

Keynes, gazdaságpolitika és az állam

Közhely, hogy *John Maynard Keynes* elmélete alapvetően átformálta a közgazdászok – de még inkább az értelmiség – államról és annak gazdasági szerepéről alkotott felfogását, és nem mellesleg megteremtette annak a tudománynak az alapját, amit ma makroökonómiának hívunk. Érdemes ezért feltenni a kérdést, hogy a huszadik század legjelentősebb közgazdaszai hogyan viszonyultak a keynesi gondolatokhoz: hogyan kritizálták, fejlesztették tovább, vagy szálltak vele szembe. E gondolatok sokszor – bár nem minden esetben – elválaszthatatlanok az állam szerepéről alkotott felfogástól.

A keynesi makroökonómia kibontakozásának folyamatában hatalmas lépés volt az, hogy *John Hicks* az 1972-es díjazottak egyike *Keynes* gondolatait általános egyensúlyi keretbe helyezve kidolgozta az IS-LM modellt. *Hicks* ugyanakkor – amint az a *Hild Márta* által írt szócikkből kiderül – kritikát is fogalmazott meg a keynesi elmélettel szemben, amikor úgy nyilatkozott róla, hogy „nem tekinthető sem a dinamikus közgazdaságtan kezdetének, sem a végének”. (Idézet *Hickstől* a 123. oldalon.)

A keynesi modell „kinyitásában”, a nemzetközi közgazdaságtan megalapozásában és a nyitott gazdaságra vonatkozó gazdaságpolitika elemzésében játszott óriási szerepet *James Meade*, az 1977-es díjazott, akinek több ehhez kapcsolódó „elfelejtett” (másnak tulajdonított) felfedezése is van (*Oblath Gábor* tanulmánya, 235–250. o.). Mondanivalója miatt külön kiemelendő a Swan-diagramként ismert elemzési eszköz, amely a gazdaságpolitika belső és külső céljainak megvalósíthatóságát képes szemléltetni. *Oblath Gábor* kiemeli, hogy *Meade* e két célt nemcsak a hagyományos két eszközzel, a monetáris és fiskális politikával kívánta elérni. E kettő mellett harmadikként a bér meghatározás intézményes keretének befolyásolását is a gazdaságpolitikai eszköztárba sorolta be (246. o.). Nagyrészt a *Meade* által megkezdett munkát vitte tovább *Mundell*, és tette a kor közgazdaszai számára is befogadhatóvá a nyitott gazdaság makroökonómiáját. A *Mundell–Fleming*-modell egyik névadója a kilencvenes évek végén (1999-ben) a mikroökonómiai, vagy mikroökonómiai megalapozású makroökonómiai eredmények tengerében már mint régi vágású keynesista kapta meg az elismerést, de modelljének

³ Ahogy a Merton-tanulmány szerzője, *Medvegyev Péter* sarkosan megfogalmazza: „A gyártás szinte semmi, minden a marketing és a finanszírozás.” (686. o.).

üzenete kitörölhetetlen a közgazdaságtan-tankönyvekből. Annál is inkább, hiszen egy keynesi modellben a gazdaságpolitika korlátaira mutatott rá, mely korlátot – és ez az eredmény aktualitása szempontjából nem elhanyagolható – a tőkeáramlások szabadsága jelenti. (*Pete Péter tanulmánya, 725–739. o.*)

Meade-del egy évben (1977-ben) kapta meg a díjat *Bertil Ohlin*, aki a jól ismert kereskedelemelméleti alkotásain túl a keynesi elmélettel és a gyakorlati gazdaságpolitikával is kapcsolatba került. *Ohlin* ugyanis vitába keveredett *Keynesszel* a háború utáni jóvátétel makrogazdasági hatásának tekintetében. Ekkor született gondolatai pedig szerves részét képezik a mai fejlődés-gazdaságtannak (257. o.). *Török Ádám* tanulmánya ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy *Ohlin* már *Keynest* megelőzően eljutott az *Általános elméletben* kifejtett gondolatokhoz hasonló meglátásokhoz, és a gazdasági integráció feltételeiről is voltak értékes gondolatai. (258–260. o.)

A keynesi elmélet egyik nagy kritikusa, *Milton Friedman* 1976-ban kapta meg a díjat. *Horváth László* összefoglalójában (221–232. o.) jól nyomon követhető az, hogy *Friedman* egy portfólió-elmélet keretei közé ágyazva hogyan éleszti újra a chicagói hagyományt, a mennyiségi pénzelméletet. A keynesivel ellentétes elméleti implikációkat pedig az ebből az „újrafogalmazott” mennyiségi elméletből következő pénztranszmissziós mechanizmusra építi. A monetarista tanokat általános keretbe foglalva aztán rámutat arra, hogy a *Keynes* nem azért nem monetarista, mert nem fogadja el a pénz semlegességére vonatkozó állítást, hanem azért, mert kételkedik a pénzkereslet stabilitásában (a „k” állandóságában). A legszélsőségesebb keynesi elemzésben ugyanis az alkalmazkodás teljes egészében a k-ban megy végbe. (227. o.) Ez utóbbi kritika egybevág *Hicksnek* azzal a megállapításával, hogy *Keynes* egyoldalúan jár el, amikor a pénzkereslet meghatározásánál csak a kamatlábra koncentrálna. (123. o.) *Friedman* jól ismert gazdaságpolitikai ajánlásait is erre építi. Abban a tekintetben azonban, hogy a monetarizmus és a „liberális ideológia” közötti összhang teljes-e, már óvatosabban fogalmaz a szerző. (230. o.)

A korai Nobel-díjasok közül azonban vitathatatlanul *Hayek* szállt szembe a leghatározottabban a keynesi makroökonómiával, hiszen ő nemcsak az elmélettel és az abból következő gazdaságpolitikai ajánlásokkal bocsátkozott éles vitába, hanem elvetett mindenféle aggregátumokból kiinduló elméletet is. A módszertani individualizmus rendíthetetlen híveként azt vallotta, hogy a gazdaságelméletet az egyéni döntéseket befolyásoló tényezőkre kell visszavezetni, ezek pedig nem lehetnek az aggregátumok, mert azok csak tudományos fikciók.⁴ *Madarász Aladár Hayekről* szóló tanulmányából az is kiderül, hogy az osztrák iskola Nobel-díjasa nemcsak a keynesi elmélettel, hanem a szocializmus eszméjével szemben vívott harcát is elvesztette az akkori szakmai közvélemény és a kor entellektüeljeinek szemében. Hosszú élete azonban lehetővé tette számára, hogy lássa azt, „ahogy a történelem neki ítélte a győzelmet” mindkét vitában. (167. o.)

A keynesi elmélet és a vele szemben állók közötti szintézis keresése talán az 1981-es díjazott *James Tobin* életművét jellemzi a Nobel-díjasok között leginkább. Miközben elméleti írásaiban alapos kritikának vetette alá a keynesi modellt, gazdaságpolitikai következtetéseivel nagyrészt egyetértett. Az általa megvalósított szintézis azonban nem ebben a látszólagos ellenmondásban, hanem elméleti munkásságában nyilvánult meg. Sikert ért ugyanis az IS-LM típusú elemzést kiterjesztenie több eszközre, és precízen összekapcsolta benne az állomány és a „folyomány” típusú változókat. (324. o.) Az is kiderül *Szepesi György* írásából, hogy azok, akik ma a Tobin-adót a jelszavaik közé sorolják, kevés kérdésben értenének egyet a „szabad piaci keynesista” Tobinnal. (329–330. o.)

⁴ Ezzel tehát *Hayek* nemcsak a keynesi, hanem a monetarista makroökonómiával szemben is kritikát fogalmaz meg. *Buchanan* más oldalról, de ugyanúgy egyszerre kritizálja a két elméletet (lásd az 5. lábjegyzetet).

A keynesi elmélethez való viszonyában *Tobin* hozzáállásához hasonlítható *Franco Modiglianié*, aki a monetarizmus és a keynesizmus vitájában inkább a keynesizmus gazdaságpolitikai javaslatait fogadta el, de elméleti munkásságának nagy részét arra szánta, hogy a keynesi makroökonómiát közelebb hozza a neoklasszikus elmélethez. (*Mellár Tamás* Modigliani-tanulmánya, 393–396 o.) E munkásságával pedig mindjárt a keynesi elmélet alapkövét, a fogyasztási függvényt igazította ki, többek között a monetarista *Milton Friedman* munkáját továbbgondolva. (396–397 o.)

A gazdaságpolitikába vetett hit egyik nagy megrendülését a közösségi választások elméletének kifejlődése okozta,⁵ amelynek két iskolateremtő egyénisége kapott Nobel-díjat, 1982-ben *George J. Stigler*, 1986-ban pedig *James Buchanan* személyében. *Stigler* állami szabályozással foglalkozó művei aláásták azt a meggyőződést, hogy az állam vagy a kormány a makrogazdasági stabilitást tartja szem előtt, és az ennek megfelelő intézkedéseket végre is tudja hajtani. *Mellár Tamás* tanulmányában (335–347. o.) bemutatja azt, hogy a chicagói iskola egyik legnagyobb alakja – a mérést nagy becsben tartó kutatási irányt folytatva – sokszorosan alátámasztotta azt az állítást, hogy a piaci kudarcok létéből még nem következik automatikusan az állami beavatkozás szükségessége, mert ez utóbbinak is vannak kudarcai. (341–342. o.)

László Géza *James McGill Buchananról* szóló tanulmánya (409–428. o.) azon túl, hogy megvilágítja, hogyan jutott el az 1986-os Nobel-díjaz az Arrow-féle lehetetlenségi tétel kritikájától a közösségi döntések elméletéig, és fordult ezzel együtt szembe a keynesi makroökonómiával, az alkotmány-gazdaságtan atyjának szakmai különállására is felhívja a figyelmet. Bár sok kérdésben egyetértett volna *Stiglerrel* az állami szerepvállalást illetően, a közösségi döntések elméletén belül a *stigleritől* (chicagóitól) eltérő kutatási irányvonalat képvisel, az alkotmány-gazdaságtant (constitutional economics). E különállásának módszertani okai is felsejlenek, és e szemléletében *Buchanan* a 12 évvel előtte Nobel-díjat kapott *Hayek* örökségét viszi tovább.

Mindaz a vita, az ebből következő szemléletváltás, és az azt követő gyors fejlődés, amely a 60-as évek vége óta a makroökonómia területén végbement, összesűrűsödve jelenik meg *Robert Lucas* szellemi életrajzában. (631–649. o.) *Király Júlia Lucas* „tanulóéveinek” (633–639. o.) bemutatásával teszi érzékletessé azt a folyamatot, amelynek a végén *Lucas* vezetésével megszületett az újklasszikus makroökonómia. *Lucas* elméleti modelljeivel (is) folyamatosan a gazdaságpolitika korlátozott képességeire hívta fel a figyelmet. Szigetmodelljével például megmutatta, hogy a Phillips-görbe csak látszat, és nem jelent ok-okozati összefüggést. Az így elindított forradalom által átformált makroökonómia szemszögéből a keynesi elmélet már „csak partikuláris válságelmélet, aminek a modern értelemben vett közgazdaságtanhoz semmi köze” (idézet *Lucastól* a 632. oldalon).

Az újklasszikus forradalom azonban nem törölte el végleg a makroökonómia keynesi múltját. A keynesi következtetések az új módszertannal megalapozva éledtek újjá, legfőképpen annak a három tudósnak az életművében, akik a 2001-ben megosztva kapták meg a Nobel-díjat. *Madarász Kristóf* és *Vincze János Akerlofról* (775–787. o.) szóló tanulmányukban konkrét gazdaságpolitikai kérdésekre adott válaszokon keresztül teszik érthetővé, hogy mi a különbség az újklasszikus, az újkeynesi elmélet, illetve a másképp – viselkedési feltevéseiben – keynesi behaviorista makroökonómia között.

⁵ *James Buchanan* szerint például „a közösségi döntések megközelítését alkalmazva összeomlik a *Keynes* nyomán létrejött makroökonómiai paradigma (beleérve a monetarizmust is), mert az egész rendszer arra épül, hogy »a politikai szereplők mindig közérdeket képviselnek«” (*László Géza* *Buchanan-tanulmánya*, 418. o.).

A keynesi elmélet nem válhatott volna kifejlett diszciplínává, ha nincsenek meg azok a módszertani alapjai, amelyek lehetővé teszik az elmélet tesztelését, és nem nyújthatott volna elméleti alapot a gazdaságpolitika számára, ha nem teszi lehetővé a gazdaságpolitikai akciók hatásának előrejelzését. Azon kutatók tehát, akik munkásságukkal a keynesi elmélet és majd az azzal szembeforduló irányzatok módszertanát formálták, nemcsak arra a kérdésre válaszoltak, hogy mire képes a (gazdaság)tudomány, hanem ezen keresztül sokszor arra is, hogy mire képes a gazdaságpolitika.

Bekker Zsuzsának Simon Kuznetsről, az 1971-es díjazotról szóló tanulmányából tudhatjuk meg, hogy mekkora szerepet játszott *Kuznets* az amerikai és a nemzetközi nemzetijövedelem-statisztikák kidolgozásában, és hogy ezt konkrét gazdaságpolitikai problémák, sőt állami megrendelések inspirálták. (87–89. és 95. o.) A konkrét gazdaságpolitikai célnak alárendelt munka azonban azzal a közgazdaságtan számára felbecsülhetetlen értékű következménnyel járt, hogy ma már a világ sok országára hosszú távú jövedelemadatokkal rendelkezünk, sőt szinte természetesnek vesszük, hogy a rendelkezésünkre állnak. A nemzeti számlák rendszerének kidolgozása csapatmunka volt. Olyannyira, hogy egy második Nobel-díjat is odaítéltek egy olyan tudósnak, aki fő eredményeit⁶ ezen a területen érte el: *Richard Stone* 1984-ben lett Nobel-díjas. (*Hüttle Antónia* Stone-tanulmánya, 375–388. o.)

Az ökonometria szintén olyan terület, amelynek első alkalmazási területei megfelelnek a kor keynesi makroökonómia által inspirált gazdaságpolitikai felfogásának, de a keynesi elmélet hanyatlása után a közgazdaságtan standard módszerévé vált. Ma, jóval túl a keynesi makroökonómián, szinte elképzelhetetlen makroökonómiai kutatás ökonometriai teszt nélkül. Innen nézve különösen érdekes az, hogy *Tinbergen*, az egyik 1969-es díjazott, aki úttörő volt a többegyenletes ökonometriai modellek⁷ alkalmazásában, éppen azzal a *Keynesszel* került szembe, akinek az elmélete szolgált alapul az ökonometriai makromodellek kifejlesztéséhez és gazdaságpolitikai alkalmazásához. (*Neményi Judit* Tinbergenről szóló tanulmánya, 43–59. o.) Ennek ellenére *Lawrence Robert Klein*, az 1980-as díjazott, aki a közgazdaságtanban a problémák megoldására szolgáló gazdaságpolitikai eszközt látott, és a szimultán egyenletekből álló ökonometriai modellek első változatait megalkotta, egyértelműen a keynesi elméletre támaszkodott. (307–318. o.) *Simon András* írása ennek bemutatása mellett arra is kitér, hogy Klein modelljei nem nélkülözték teljes mértékben a „mikromegalapozást”, és nem kerültek meg az aggregálás problémáit sem. (312. o.)

A keynesi makroökonómia hanyatlásával aztán az ökonometria szerepe is átértékelődött. A *Robert Lucas* vezette forradalom itt sem múlt el nyomtalanul. A Lucas-kritika – az újklasszikus elméleti modellek ráadásaként – tovább gyengítette a gazdaságpolitika jelentőségét azzal, hogy a tudományba vetett túlzott bizalmat kérdőjelezte meg. Szemléltetvé válhat tetten *Trygve Magnus Haavelmónak*, a modern ökonometria egyik alapító atyjának a Nobel-díj átvétele kapcsán mondott beszédében is: az ökonometriát a megismerés eszközeinek tekinti, és azért tartja hasznosnak, mert azért, hogy a gazdaság megismeréséhez járul hozzá, meg is változtatja azt. (*Hunyadi László* tanulmánya, 474–475. o.) A 2003-as díjazottak munkássága pedig már a megváltozott szemlélet alapján kibontakozó új ökonometria dinamikus fejlődését példázza. (Lásd: *Darvas Zsolt Robert Engle-ről* és *Clive C. Grangerről* szóló tanulmányait, 857–889. o.)

⁶ Mint említettem, lehetetlen minden eredményt számba venni. *Kuznets* munkássága is sokkal szerteágóbb az előbb említettekénél.

⁷ A modell elnevezést is ő vezette be. (lásd: 45. o.)

Talán az iménti áttekintésből is láthatók, de a kötet tanulmányait regényként végigolvasva még szembetűnőbbek a Nobel-díjasok munkássága közötti átfedések. Egy-egy arcél főszereplői gyakran tűnnek fel más arcélek mellékszereplőiként: tanárként, diákként, ellenfélként vagy szellemi előfutárként. Ennek érzékeltetése szempontjából szinte ideális, hogy a kötet most jelent meg, és már a 2004-es Nobel-díjasok (*Finn E. Kydland* és *Edward Prescott*) munkássága is szerepelhet benne *Szabó-Bakos Eszter* jóvoltából. A kötet első szereplője, az 1969-es díjazott *Ragnar Frisch* ugyanis feltette a gazdaság dinamikájára vonatkozó kérdést. *Kydland* és *Prescott* válaszoltak.

Czeglédi Pál

Hivatkozások

- Buchanan, J. M.* [1992]: A törvény és a láthatatlan kéz. Megjelent: Piac, állam, alkotmányosság. Válogatott tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 39–51. o.
- O'Driscoll, Jr., J. P. – Rizzo, M. J.* [1985]: *The Economics of Time and Ignorance*. Basil Blackwell, New York, USA.